

# Zmluvy o poskytnutí finančnej služby – 2. časť

## Vybrané finančnoprávne aspekty niektorých bankových zmlúv a zmlúv o investičnej službe, možnosť zavedenia záporného úroku na bankovom vklade (obligatornosť výnosu pre klienta finančnej inštitúcie)<sup>1</sup>

Čunderlík, E. – Čunderlík Čerbová, V.\*

ČUNDERLÍK, E. – ČUNDERLÍK ČERBOVÁ, V.: Zmluvy o poskytnutí finančnej služby – 2. časť: Vybrané finančnoprávne aspekty niektorých bankových zmlúv a zmlúv o investičnej službe, možnosť zavedenia záporného úroku na bankovom vklade (obligatornosť výnosu pre klienta finančnej inštitúcie). Právny obzor, 103, 2020, č. 6, s. 472 – 487.

**Financial services contracts – Part 2: Selected regulatory aspects of some bank contracts and investment services contracts, the possibility of introducing a negative interest on bank deposits (obligation of proceeds for a client of a financial institution).**

In the second part of the paper, we paid attention to selected financial law aspects of the regulation of some banking agreements that are linked to a bank account (current account agreement, deposit account agreement). The private law regime of the current account agreement is essential for the public law framework of the payment account in the Payment Services Act, which presents a basis for related financial market law institutes of basic banking product and standard payment account. In the paper, we further analyzed the legal possibilities of introducing a negative interest rate on bank deposits in the Slovak legal order under the general regime of the Civil Code and particularly in the context of regime of bank contracts linked to a bank account. The authors do not consider negative interest to be possible under the current legal situation, although they do not absolutely exclude it.

The paper also focuses at investment contract agreements, which include elements of asset management (contract on safe custody, contract on depositing financial instruments, contract on portfolio management). In addition, lists the possibilities of tradability of financial instruments on the capital market. The authors point out the related risks in the existing regulation of the registration of financial instruments/securities with a securities trader, in terms of anonymization of their ownership, and at the same time in trading outside the regulated market.

*Key words: deposit agreement, current account agreement, deposit account agreement, investment services contracts, negative interest*

## Úvod

Na rozdiel od prvej časti nášho príspevku, v ktorej sme sa venovali spoločnému východiskovému základu zmlúv o poskytovaní finančnej služby (s prvkami správy majetku

\* Doc. JUDr. Eubomír Č u n d e r l í k, PhD., Katedra finančného práva, Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, JUDr. Veronika Č u n d e r l í k Č e r b o v á, PhD., Katedra rímskeho práva, kánonického a cirkevného práva, Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave.

<sup>1</sup> Článok koncepčne vychádza zo všeobecnej časti vedeckej monografie, ktorú spracovali autori, a ktorá vyšla ako výstup v rámci riešenia grantového projektu VEGA č. 1/0440/17 a bola venovaná pamiatke JUDr. Štefana Hrčku, PhD. Pozri ČUNDERLÍK, E., ČUNDERLÍK ČERBOVÁ, V., DAUDRIKH, Y., HESEKOVÁ, S., KATKOVČIN, M., MAZÚR, J. *Inovatívne a atypické modely správy majetku na finančnom trhu a súvisiace otázky*. Praha : Leges, 2019, 183 s.

na finančnom trhu), a to aj v historickoprávnom kontexte, v druhej časti príspevku venujeme pozornosť pozitívnoprávnej regulácii vybraných zmluvných typov (bankovým zmluvám s väzbou na bankový účet a zmluvám o investičnej službe, ktoré vykazujú znaky správy/obhospodarovania majetku na kapitálovom trhu) a súvisiacej problematike nakladania s finančnými nástrojmi. Osobitne analyzujeme možnosti záporného úročenia v rôznych formách bankových vkladov. Cieľom je prezentovať na podklade odborných názorov vlastné úvahy k aktuálnym výzvam regulácie zmluvných typov na finančnom trhu aj vo svetle nových ekonomických trendov.

## 1. Vybrané finančnoprávne aspekty bankových zmlúv s väzbou na bankový účet

V prvej časti sme spomenuli, že na finančnom trhu ide v prípade poskytovania niektorých finančných služieb o správu majetku prostredníctvom tretej osoby, odlišnej od vlastníka majetku (správa cudzieho majetku), ktorá sa realizuje odplatne a na zmluvnom základe podnikateľským spôsobom (na komerčnej báze na účely dosiahnutia zisku) ako druh finančnej služby.<sup>2</sup> V bankovom sektore sa bankové služby poskytujú na právnom základe bankových zmlúv, pričom správu majetku klienta realizujú najmä prostredníctvom bankovej služby prijímania vkladov. Banky majú v zmysle § 3 ods. 1 a 2 zákona č. 483/2001 Z. z. o bankách a o zmene a doplnení niektorých zákonov **na prijímanie vkladov a poskytovanie úverov právny monopol**, keďže bez bankového povolenia nemôže nikto prijímať vklady, poskytovať z vkladov úroky, poskytovať úvery a pôžičky v rámci predmetu podnikania z návratných peňažných prostriedkov získaných od verejnosti, čo má zamedziť neoprávnenému zverovaniu majetku neregulovaným správcom majetku, ktorí by mohli pôsobiť napríklad ako podvodné finančné pyramídy. Bankovými zmluvami, ktoré vykazujú znaky správy majetku s prvkami zhodnocovania investície, sú **zmluva o vkladovom účte a zmluva o bežnom účte (a od nej derivované účtové produkty regulované verejnoprávnymi predpismi**<sup>3</sup> ako je platobný účet, základný bankový produkt, platobný účet so základnými funkciami tzv. štandardný účet). Ide o **modely správy peňažných prostriedkov na vkladovom účte a na platobnom účte** (ktorý je *stricto sensu* bežným účtom),<sup>4</sup> aj keď nejde *per se* o správu cudzieho majetku. Majiteľom peňažných prostriedkov na bežnom účte je totiž banka. Ide o stav, v zmysle ktorého môže banka ďalej vo svojom mene a na svoj účet poskytovať úvery ako jednu z hlavných bankových činností popri prijímaní vkladov (teda naprí-

<sup>2</sup> Pri modeloch správy majetku na finančnom trhu sa uplatňuje dobrovoľnosť, zmluvná autonómia a súkromné vlastníctvo zvereného finančného majetku, nejde tak o verejnoprávne fondy ako napríklad fondy zdravotného alebo sociálneho poistenia (t. j. fondy tvoriace verejné financie).

<sup>3</sup> K tomu pozri ČUNDERLÍK, Ľ. Verejnoprávne determinanty vkladových a úverových produktov. In *Daně a finance*, roč. XXIV, Supplementum, 2016, s. 34 a 35.

<sup>4</sup> Inštitút platobného účtu pozná zákon č. 492/2009 Z. z. o platobných službách a o zmene a doplnení niektorých zákonov (podľa § 2 ods. 9 tohto zákona: „*Platobným účtom sa rozumie bežný účet alebo iný účet vedený u poskytovateľa platobných služieb na meno a priezvisko, ak ide o fyzickú osobu, obchodné meno alebo názov, ak ide o právnickú osobu, jedného alebo viacerých používateľov platobných služieb, ktorý sa používa na vykonávanie platobných operácií.*“)

klad aj formou bežného účtu). Majiteľ účtu je veriteľom banky, ktorému svedčí peňažná pohľadávka voči banke, spočívajúca v práve na výplatu peňažných prostriedkov, ktoré sú na účte uložené.<sup>5</sup> Uvedené podčiarkuje explicitne aj navrhované deklaratórne ustanovenie v návrhu rekodifikačnej novely záväzkovej časti Občianskeho zákonníka.<sup>6</sup> Tu je však dôležité zdôrazniť, že v prípade platobnej inštitúcie (ako ďalšieho poskytovateľa platobných služieb okrem bánk) sú prijaté peňažné prostriedky na platobný účet určené výhradne na poskytovanie platobných služieb, pričom nie sú v (oprávnenej) držbe platobnej inštitúcie.

Domnievame sa, že inštitút bežného účtu bude možné zaradiť medzi modely správy majetku na finančnom trhu, pokiaľ bude zachovaný i normatívny prvok zhodnocovania peňažných prostriedkov zo strany banky (t. j. úrok) aspoň tak, ako je to v zmysle súčasnej dispozitívnej právnej úpravy zmluvy o bežnom účte (bližšie pozri kapitolu o možnosti zavedenia záporného úročenia). Pre rozhodnutie o kvalifikácii platobného účtu (ako formy bežného účtu) ako prostriedku zhodnocovania peňažných prostriedkov a jeho zaradení medzi modely správy majetku na finančnom trhu platí uvedené rovnako. Inak tomu nebude ani v prípade inkorporácie návrhu rekodifikačnej novely záväzkovej časti Občianskeho zákonníka, ktorá predpokladá pripisovanie úroku bankou k zostatku na bežnom účte výlučne iba na základe dohody medzi zmluvnými stranami,<sup>7</sup> čím posúva úročenie k väčšej možnosti fakultatívnosti, ak to môžeme takto vyjadriť (to by pri existujúcom systéme adhéznej kontraktácie v praxi znamenalo, že klientom bánk by sa už bez predchádzajúceho dojednanja neúročili peniaze na ich účtoch a že títo by iba platili bankám poplatky súvisiace s ich účtami).

Za aktuálnu regulačnú výzvu považujeme zjednotenie právnej úpravy bežného účtu s právnou úpravou platobného účtu, ktorá inštitút bežného účtu publicizuje, a zváženie odstránenia doteraz pretrvávajúcej duplicity tak, že zákonná úprava o bežnom účte a zákonná úprava o platobnom účte by bola integrovaná v jednom zákone, napríklad presunom do zákona o platobných službách. Uvedené je podľa nášho názoru vhodné zodpovedať už pri hľadaní konceptu nového slovenského Občianskeho zákonníka (respektíve spôsobov rekodifikácie súkromného práva).<sup>8</sup> V prospech riešenia právnej úpravy v Občianskom zá-

<sup>5</sup> Vlastníkom týchto peňažných prostriedkov sa majiteľ bežného (alebo vkladového) účtu stáva až v okamžiku, kedy sú mu peniaze v hotovosti vyplatené, pretože až od tohto okamžiku sa hotovostné peniaze môžu stať v zmysle náuky občianskeho práva ako veci hnutel'né predmetom vlastníckeho práva. Pozri HORÁČEK, T. Několik poznámek k nakládání s běžným a vkladovým účtem a k nakládání s prostředky na běžném a vkladovém účtu. In *Zborník príspevkov účastníkov vedeckej konferencie doktorandov*. Košice : Právnická fakulta UPJŠ v Košiciach, 2008, s. 99, obdobne MORAVČÍKOVÁ, A. Komentár k § 708. In PATAKYOVÁ, M. a kol. *Obchodný zákonník. Komentár*. 4. vyd. Bratislava : C. H. Beck, 2013, s. 1577.

<sup>6</sup> Pozri čl. I, § 1366 ods. 2 návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov a niektoré ďalšie zákony. Materiál Ministerstva spravodlivosti SR, zverejnený 15. októbra 2018. Dostupné na internete: <https://www.justice.gov.sk/Stranky/Ministerstvo/Aktuality-obcianskeho-zakonnika.aspx>.

<sup>7</sup> Pozri čl. I, § 1372 ods. 1 návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov a niektoré ďalšie zákony. Materiál Ministerstva spravodlivosti SR, zverejnený 15. októbra 2018. Dostupné na internete: <https://www.justice.gov.sk/Stranky/Ministerstvo/Aktuality-obcianskeho-zakonnika.aspx>.

<sup>8</sup> K tomu pozri SUCHOŽA, J., BUJŇÁKOVÁ, M., ČERVENÁ, K., TREŠČÁKOVÁ, D., MARIÁK, D. *Účinnosť vybraných právnych inštitútov a ekonomicko-finančných nástrojov v systéme regulácie ekonomiky*. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2013, s. 32-34.

konníku (resp. Obchodnom zákonníku, ak nedôjde k rekodifikácii záväzkovej časti súkromného práva) ako kódexovej regulácie je tradicionalistický prístup. Na diskusii o rôznom prístupe v zjednocovaní právnej úpravy možno zároveň identifikovať vo formálno-právnej rovine stret prístupu vo verejnoprávnej regulácii (platobný účet) a zaužívaného prístupu v súkromnoprávnej regulácii (zachovanie klasickej terminológie v označení bežného účtu).

## 2. Zavádzanie záporného úročenia na bankových vkladoch?

V súvislosti s rôznymi vonkajšími faktormi (koronavírus, zavádzanie záporného úročenia povinných minimálnych rezerv centrálnymi bankami vrátane Európskej centrálnej banky, špecificky v slovenskom bankovom sektore aj v dôsledku opätovného zavedenia osobitného bankového odvodu s účinnosťou od 1. januára 2020 bez časového obmedzenia) sa začína v bankovom sektore objavovať ekonomicky zdôvodňovaná reálna „hrozba“ mínusového úročenia vkladov bankami, fakticky znehodnotenie investície vkladateľa. Zavádzanie záporného úročenia na povinných minimálnych rezervách v centrálnych bankách má pritom priamy vplyv na proces multiplikovanej expanzie peňazí, keďže komerčné banky budú musieť znížovanie rezervy „znehodnocovaním“ dorovnávať.

Podľa pravidiel pre úročenie vkladu jednodňovej sterilizačnej operácie je uplatnenie zápornej úrokovej sadzby spojené s právom centrálnej banky „stiahnuť sumu úrokov z účtu zmluvnej strany“.<sup>9</sup> Deje sa tak na základe rozhodnutí centrálnej banky o implementácii rámca menovej politiky Eurosystemu a v tejto rovine ide o verejnoprávnu ingerenciu.

Popri niektorých odmietavých ekonomických názoroch<sup>10</sup> je potrebné skúmať predovšetkým národné právne režimy vkladov, aby sa mohol vyvodiť jednoznačný právny záver, či neexistujú pre uvedené myšlienky právne bariéry, a to predovšetkým v súkromnom práve. Súkromnoprávna (obchodnoprávna) odborná literatúra vrátane kódexových komentárov sa k možnosti zavádzania záporných úrokových sadzieb na vkladoch nevyjadruje, prípadne o nich neobsahuje ani zmienku (výnimkou je komentár k Obchodnému zákonníku spracovaný pod vedením prof. Ovečkovej<sup>11</sup>). Obligatornosť výnosu pre klienta finančnej inštitúcie vo všeobecnosti je potrebné osobitne skúmať hlavne vo vzťahu k bankovým zmluvám, na základe ktorých klient banky zveruje peňažné prostriedky do jej dispozície. Hľadanie jednoznačnej odpovede na otázku, či právny poriadok Slovenskej republiky umožňuje zaviesť mínusovú úrokovú mieru, a teda či pripúšťa aj znehodnotenie bankového vkladu, je významné navyše z hľadiska situácie na slovenskom finančnom trhu, keďže približne 70 % z celkových finančných aktív je v správe bankového sektora.

Vkladom sú podľa § 5 písm. a) zákona č. 483/2001 Z. z. o bankách a o zmene a doplnení niektorých zákonov „zverené peňažné prostriedky alebo iné návratné peňažné prostriedky od verejnosti, ktoré predstavujú záväzok voči vkladateľovi na ich výplatu“.

<sup>9</sup> PECEŇ, P., MELIŠ, R. *Bankové právo záväzkové*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2018, s. 654.

<sup>10</sup> Za všetky napríklad KLETT, T. C. Sovietsky zväz pomohli zničiť negatívne úroky. In *Hospodárske noviny*, 5. november 2019.

<sup>11</sup> Pozri HRIVNÁK, J. Výklad k § 714. In OVEČKOVÁ, O. a kol. *Obchodný zákonník. Komentár*. 2. časť. Bratislava : Iura Edition, 2005, s. 562-563.

Z pozície vkladateľa ide teda o **peňažnú pohľadávku voči banke**. Táto verejnoprávna definícia, navyše viazaná na účely zákona o bankách, neobsahuje úrok ako pojmový znak vkladu. **Základným súkromnoprávnym vyjadrením dispozície s vkladom je zmluva o vklade** (§ 778 Občianskeho zákonníka). Používanie všeobecného pojmu „vklad“ v zákone o bankách a Občianskom zákonníku má pritom svoje opodstatnenie, pretože nemusí ísť výlučne o zloženie peňažných prostriedkov na tradičnom zmluvnom základe (zmluva o bežnom účte, zmluva o vkladovom účte), ale aj iné formy vkladov (napríklad ako cenné papiere – vkladná knižka alebo vkladový list, pri ktorom sa vzhľadom na jeho deklaratórny charakter predpokladá uzatvorenie zmluvy o vklade; § 787 Občianskeho zákonníka ustanovuje, že „*peňažný ústav môže dojednať s vkladateľom aj iné formy vkladov*“).

Obligatórnosť výnosu z vkladu pre klienta banky by mohla na prvý pohľad vyplývať už z ustanovenia § 779 Občianskeho zákonníka (zaradeného medzi Všeobecné ustanovenia o vkladoch), podľa ktorého „*vkladateľ má právo na úroky alebo na iné majetkové výhody dohodnuté s peňažným ústavom, a ak neboli dohodnuté, v obvyklej výške s prihliadnutím na dĺžku doby, v ktorej boli peňažné prostriedky viazané na účte*“. Z citovaného ustanovenia však vyznieva striktná väzba na „účet“, a teda akoby **akceptovalo dohodnutie inej formy vkladu (iného ako viazaného na bankový účet) bez úročenia alebo inej majetkovej výhody**.<sup>12</sup> Okrem toho Občiansky zákonník uznáva alternatívu k úročeniu, t. j. iné majetkové výhody, a to už aj vo väzbe na „účet“.<sup>13</sup> **Pre ďalšiu analýzu obligatórnosti úročenia (alebo inej majetkovej hodnoty) na bankovom účte** (vkladový účet, bežný účet) je potrebné identifikovať podstatné náležitosti príslušného zmluvného vzťahu, ktorý je predmetom úpravy **tzv. účtových bankových zmlúv** (zmluva o bežnom účte v § 708 až 715 a zmluva o vkladovom účte v § 716 až 719a Obchodného zákonníka). **V zmysle základných ustanovení je (kladný) úrok** (t. j. povinnosť banky platiť úroky z peňažných prostriedkov na účte) ako podstatná náležitosť<sup>14</sup> zmluvy o účte ustanovená **výlučne pre vkladový účet** (§ 716 ods. 1 Obchodného zákonníka). V súlade s § 263 ods. 2 Obchodného zákonníka považujeme **základné ustanovenia** jednotlivých zmluvných typov za **kogentné**<sup>15</sup> („*Strany sa nemôžu odchyliť od základných*

<sup>12</sup> Pre to je napríklad špecificky legálne vo vzťahu k vkladového listu v § 786 ods. 3 Občianskeho zákonníka ustanovené, že „*na náležitosti vkladových listov sa vzťahujú všeobecné ustanovenia o náležitostiach cenných papierov a primerane ustanovenia osobitného zákona o náležitostiach dlhopisov; náležitosťou vkladového listu je aj záväzok peňažného ústavu ako emitenta vyplácať dohodnuté výnosy v určených termínoch, spôsob týchto výplat a určenie platobného miesta*.“ Ak by teda aj absentovala časť vety za bodkočiarkou, platí, že ide o dlhový cenný papier, ktorého náležitosťou je výška výnosu alebo spôsob určenia výnosu a termín alebo termíny jeho výplaty, a záväzok emitenta vyplácať výnos dlhopisu v určenom termíne alebo termínoch, spôsob týchto výplat a určenie platobného miesta (§ 3 ods. 1 písm. e/ a h/ zákona č. 530/1990 Zb. o dlhopisoch).

<sup>13</sup> Podľa nášho názoru by preto malo byť možné dohodnúť inú formu vkladu (ako je forma, ktorá je zákonom pomenovaná, napríklad vklad na bežnom účte), ktorá má určený odlišný spôsob určenia výnosu ako úrokom (napríklad to platí aj pre vkladový list).

<sup>14</sup> Obdobne KUBINCOVÁ, S. Komentár k § 718. In MAMOJKA, M. a kol. *Obchodný zákonník. Veľký komentár*. 2. zväzok (§ 261 – § 775). Bratislava: Eurokódex, 2016, s. 585.

<sup>15</sup> Absolútna kogentnosť, resp. absolútna kogentná povaha základného ustanovenia. Podľa Csacha musí existovať pri kogentných normách odôvodnenie určitým kvalifikovaným záujmom na kogentnosti („ochranný hodný verejný záujem“, „ochranný hodný záujem jednej zmluvnej strany“). CSACH, K. Miesto dispozitívnych

*ustanovení uvedených pre jednotlivé zmluvné typy...*“). Preto nemožno vylúčiť povinnosť úročiť v prospech klienta pri vkladovom účte, bez ohľadu na právny status klienta (spotrebiteľ, korporatívny klient).

Na porovnanie, v **zmluve o úvere**, ktorá predstavuje „zrkadlový odraz“ zmluvám o účte, sa ako podstatná náležitosť zmluvy uvádza aj povinnosť dlžníka zaplatiť úroky (§ 497 Obchodného zákonníka). Keďže ide o základné ustanovenie, posudzuje sa ako kogentné, a teda (pozitívny) úrok nie je možné vylúčiť. S úverom je úrok nevyhnutne spojený,<sup>16</sup> inak by poskytovanie úveru (predovšetkým podnikateľským spôsobom) nemalo ekonomický zmysel.

**Pri bežnom účte je právna situácia podľa nášho názoru zložitejšia.** Hoci § 713 ods. 1 a § 714 ods. 1 Obchodného zákonníka priznávajú majiteľovi účtu úroky z vložených peňažných prostriedkov, ide o dispozitívne ustanovenia.<sup>17</sup> V tomto prípade si myslíme, že je namieste diferencovať, či pôjde o spotrebiteľa<sup>18</sup> alebo klienta banky, ktorý ním nie je. Zmluva o bežnom účte (tak ako každá zmluva o poskytnutí finančnej služby), ktorú uzatvára spotrebiteľ, je spotrebiteľskou zmluvou podľa § 52 ods. 1 Občianskeho zákonníka. V tejto súvislosti je následne potrebné aplikovať ustanovenia o spotrebiteľských zmluvách (ako kogentné právne normy, ktoré oslabujú kogentnosť iných právnych noriem, vrátane obchodnoprávných), a to predovšetkým ustanovenia o neprijateľných podmienkach, ktoré nesmú byť obsahom týchto zmlúv pod sankciou neplatnosti takýchto ustanovení. Záporné úročenie možno vnímať ako protiplnenie spotrebiteľa voči banke a v tomto zmysle by sme mohli konštatovať, že ide o neprijateľnú zmluvnú podmienku podľa § 53 ods. 4 písm. v) Občianskeho zákonníka (t. j. *ustanovenia, ktoré od spotrebiteľa požadujú uhradenie plnení, za ktoré spotrebiteľ nedostáva dohodnuté protiplnenie*) za predpokladu, že bola dohodnutá iná majetková výhoda podľa § 779 Občianskeho zákonníka. Otáznym je posúdenie, čo inou majetkovou výhodou môže byť, resp. či postačuje služba v prijatí peňažných prostriedkov na bežný účet na účely vykonávania platob-

a kogentných právnych noriem (nielen) v obchodnom práve. I. časť – Všeobecné otázky a rozbor kogentných noriem. In *Právny obzor*, roč. 90, č. 2, 2007, s. 106 a 108; v prípade termínovaného vkladu, ktorého zmyslom je ekonomické zhodnotenie, tento záujem podľa nášho názoru existuje.

<sup>16</sup> BLAŽEK, J., JANOVEC, M., PAŘÍZKOVÁ, I., SCHWEIGL, J., TOMÁŠKOVÁ, E. *Ekonomické základy práva*. Praha : Wolters Kluwer, 2020, s. 66-67

<sup>17</sup> V **staršej komentárovej literatúre** sa však môžeme stretnúť s názorom, že dispozitívnosť ustanovenia § 714 sa vzťahuje len na splatnosť úrokov a na výšku úrokovej sadzby, ktoré si zmluvné strany dohodnú a že **povinnosť banky platiť z kreditného zostatku bežného účtu úroky nemôže byť zmluvne vylúčená**. Pozri VYKROČOVÁ, J. Komentár k § 714. In SUCHOŽA, J. a kol. *Obchodný zákonník a súvisiace predpisy. Komentár*. Bratislava : Eurounion, 1997, s. 667. **Názor a contrario**, ak ide o povinnosť banky úročiť, pozri v novej literatúre MORAVČÍKOVÁ, A. Komentár k § 714. In PATAKYOVÁ, M. a kol. *Obchodný zákonník. Komentár*. 4. vyd. Bratislava : C. H. Beck, 2013, s. 1581. V literatúre sa objavuje **aj ďalší názor**, podľa ktorého úprava obsiahnutá v § 714 vychádza zo zásady, že bežné účty sa úročia vždy, absentuje však zdôvodnenie, prečo to tak má byť. Pozri HRIVNÁK, J. Výklad k § 714. In OVEČKOVÁ, O. a kol. *Obchodný zákonník. Komentár. 2. časť*. Bratislava : Iura Edition, 2005, s. 562.

<sup>18</sup> Pozri § 52 ods. 4 Občianskeho zákonníka a § 2 písm. a) zákona č. 250/2007 Z. z. o ochrane spotrebiteľa a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov, alebo pozri pojem „finančný spotrebiteľ“ v § 1 ods. 3 písm. c) zákona č. 747/2004 Z. z. o dohľade nad finančným trhom a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

ných operácií na účte. Domnievame sa, že v tomto ide o povinnosti banky spojené s vedením bežného účtu, a nie o konkrétnu majetkovú výhodu pre spotrebiteľa. Záporné úročenie by sme preto mohli považovať skôr za doteraz nepomenovanú neprijateľnú zmluvnú podmienku (ustanovenie), ktorá spôsobuje značnú nerovnováhu v právach a povinnostiach zmluvných strán v neprospech spotrebiteľa.<sup>19</sup> Neprijateľnosť zmluvných podmienok sa pritom má hodnotiť so zreteľom na povahu tovaru alebo služieb, na ktoré bola zmluva uzatvorená, a na všetky okolnosti súvisiace s uzatvorením zmluvy v dobe uzatvorenia zmluvy a na všetky ostatné podmienky zmluvy (§ 53 ods. 12 Občianskeho zákonníka). Zastávame názor, že zápornú úrokovú sadzbu nie je možné so spotrebiteľom pre bežný účet platne dohodnúť<sup>20</sup> (odhliadnuc od adhéznej povahy tejto zmluvy v praxi), pretože predstavuje prvok značnej nerovnováhy v právach zmluvných strán,<sup>21</sup> prípadne sa môže priečiť dobrým mravom v zmysle § 39 Občianskeho zákonníka<sup>22</sup> (podľa rakúskej judikatúry je možné už dohodnutie klauzuly vo všeobecných obchodných podmienkach, ktorá môže viesť k nulovej úrokovej miere pre úsporné vklady na kladných knižkách, považovať za neplatné pre rozpor s dobrými mravmi – „*sittenwidrig*“ – podľa § 879 ods. 3 ABGB, pretože hrubo znevýhodňuje jednu zo strán).<sup>23</sup> Pre rozpor s dobrými mravmi by pravdepodobne nebolo možné dohnúť záporné úročenie v zmluve o bežnom účte ani pre korporátneho klienta banky. Na druhej strane, podľa názoru, že dojednania, ktoré by cieľ právnej normy (*ustanovenie o zákaze konania v rozpore s dobrými mravmi alebo o neprijateľných zmluvných podmienkach*) boli schopné naplniť pri sledovaní dôvodu kogentnosti, avšak ktoré by boli vo formálnom rozpore s kogentnou právnou normou, túto kogentnú normu materiálne neporušujú, ale iba vytvárajú efektívnejší mechanizmus na jej presadenie,<sup>24</sup> možno pripustiť záporné úročenie oproti adekvátnej kompenzácii v určitých modifikáciách. Napríklad zostáva otáznou možnosť záporného úročenia pre hodnotu vkladu prekračujúcu určitú hranicu (napr. nad 100 000 eur, teda nad sumou, na ktorú sa vzťahuje náhrada za nedostupný vklad). V tom-

<sup>19</sup> Podľa nášho názoru nie je možné záporné úročenie považovať za cenu plnenia v zmysle § 53 ods. 1 Občianskeho zákonníka a nemožno preto dôvodiť, že bolo napríklad individuálne dojednané.

<sup>20</sup> Podľa Moravčíkovej je možné však bežný účet viesť bezúročne, keďže základné ustanovenie neurčuje povinnosť banke platiť úroky. Pozri MORAVČÍKOVÁ, A. Komentár k § 714. In PATAKYOVÁ, M. a kol. *Obchodný zákonník. Komentár*. 4. vyd. Bratislava : C. H. Beck, 2013, s. 1581.

<sup>21</sup> Rovnako to platí pre zmluvy o bežnom účte, ktoré boli uzavreté spotrebiteľmi pred 1. aprílom 2015 (pred účinnosťou novely Občianskeho zákonníka - čl. II bodu 1 zákona č. 102/2014 Z. z.), keďže uvedená novelizácia § 52 ods. 2 Občianskeho zákonníka spočívajúca v prednostnom použití ustanovení Občianskeho zákonníka (pred ustanoveniami Obchodného zákonníka) neobsahuje prechodné ustanovenia.

<sup>22</sup> Podľa Feketeho „*právny úkon sa vo všeobecnosti prieči dobrým mravom, ak sa jeho obsah alebo účel ocitne v rozpore so všeobecne uznávanou mienkou, ktorá vo vzájomných vzťahoch medzi ľuďmi určuje, aký má byť obsah ich jednaní, aby bolo v súlade so základnými zásadami mravného poriadku demokratickej spoločnosti.*“ Pozri FEKETE, I. *Občiansky zákonník. I. zväzok (Všeobecná časť, § 1 – § 122)*. Veľký komentár. 2. vyd. Bratislava : Eurokódex, 2014, s. 358. Záporné úročenie v takom prípade môže predstavovať neočakávané nemravné konanie zo strany banky.

<sup>23</sup> Pozri **rozhodnutie rakúskeho Najvyššieho súdneho dvora**, sp. zn. OGH 5Ob138/09v (13. október 2009). Rozhodnutie sa netýka bežných účtov, poznámka autorov.

<sup>24</sup> Pozri CSACH, K. Miesto dispozitívnych a kogentných právnych noriem (nielen) v obchodnom práve. I. časť – Všeobecné otázky a rozbor kogentných noriem. In *Právny obzor*, roč. 90, č. 2, 2007, s. 111.

to kontexte preto možno odporučiť napriek dispozitívnosti ustanovení o úroku v zmluve o bežnom účte skôr dohodnutie úroku, aj keď minimálneho.

Zvažovanie zavedenia záporného úročenia na bežných účtoch by mohlo byť pritom vnímané ako druh odplaty (mimo poplatku za samotné vedenie bežného účtu) pre banku za „uloženie“ konkrétneho objemu peňažných prostriedkov na účte, ktorý má zabezpečiť ich likviditu. Fakticky by to znamenalo posun v chápaní ekonomickej podstaty účtu ako inej formy uloženia veci, avšak so zásadným právnym problémom, pretože peniaze ako vec sú vlastníctvom klienta, ale peňažné prostriedky na bežnom účte predstavujú iba jeho peňažnú pohľadávku.<sup>25</sup> Stotožňujeme sa s názorom, že by tak **došlo k zamieňaniu peňažných kontraktov *mutuum* a *depositum irregulare***, ktorých úmysel uzatvorenia je pritom odlišný (pôžička napĺňa potreby dlžníka, depozitná zmluva je v záujme depozenta a neuspokojuje záujem depozitára): vkladateľ by odovzdával peniaze ako vklad, ale bankári by prijímali akoby išlo o pôžičku<sup>26</sup> (pozri bližšie výklad k základným inštitútom pre správu a investovanie majetku v prvej časti článku).<sup>27</sup>

Odhliadnuc od toho môže klient banky využiť aj alternatívne služby banky (nájom bezpečnostnej schránky, bankové uloženie veci), čím by si banka konkurovala vo vlastných bankových službách, ktoré poskytuje.

V rámci zmluvnej voľnosti je možné, aby strany uzavreli aj takú zmluvu, ktorá nie je upravená ako nominálny zmluvný typ (§ 269 ods. 2 Obchodného zákonníka a § 51 Občianskeho zákonníka ponúkajú možnosť uzavrieť nepomenovanú zmluvu, § 2 ods. 3 Občianskeho zákonníka umožňuje upraviť vzájomné práva a povinnosti dohodou odchylnou od zákona, ak to zákon výslovne nezakazuje alebo nejde o *ius cogens*), a ktorej objektom právneho vzťahu by mohol byť vklad. Mohli by tak dohodnúť tzv. inú formu vkladu. Zastávame názor, že ak by objektom mal byť akýkoľvek vklad, mala by takáto iná zmluva vždy podliehať právnemu režimu zmluvy o vklade podľa Občianskeho zákonníka. Ak by však takáto iná forma vkladu mala mať prvky zmluvy o vklade alebo bežnom účte (najmä väzbu na bankový účet),<sup>28</sup> máme za to, že by mohlo ísť o **simuláciu právneho úkonu** (§ 41a ods. 2 Občianskeho zákonníka) a platil by

<sup>25</sup> K podobnému názoru pozri PECENĚ, P., MELIŠ, R. *Bankové právo záväzkové*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2018, s. 655. Podľa týchto autorov je to v súkromnoprávnej typizácii zmlúv odklon od nepravideľnej úschovy peňazí spojenej s právom zložiteľa na úroky od uschovávateľa (opatrovateľa) k úschove spojenej so záväzkom na náhradu alebo odmenu za opatrovanie uschovávateľovi.

<sup>26</sup> MIČÁTEK, V., LENHARTOVÁ, K. Právna povaha bankových vkladov v kontexte spoločenského vývoja. In *Právny obzor*, roč. 99, č. 1, 2016, s. 29-38.

<sup>27</sup> Vkladový vzťah má (na príklade zmluvy o vklade účte) podľa Moravčíkovej do určitej miery charakter pôžičky. MORAVČÍKOVÁ, A. Komentár k § 716. In PATAKYOVÁ, M. a kol. *Obchodný zákonník. Komentár*. 4. vyd. Bratislava : C. H. Beck, 2013, s. 1582.

<sup>28</sup> Pozri § 269 ods. 1 Obchodného zákonníka, ktorý uvádza ako predpoklad aplikácie jednotlivých ustanovení o zmluvných typoch na tú ktorú zmluvu identifikáciu podstatných častí zmluvy ustanovených v základnom ustanovení pri každom zmluvnom type v tomto zákone; zriadenie účtu majiteľovi k nim zaradujeme. Podobne ustanovenia o analógii v § 491 ods. 2 alebo § 853 ods. 1 Občianskeho zákonníka (vo väzbe na účel a obsah vzťahu), ktoré sú prostriedkom ochrany pred simuláciou právnych úkonov a pred obchádzaním zákona (resp. kogentných noriem), pozri CSACH, K. Miesto dispozitívnych a kogentných právnych noriem (nielen) v obchodnom práve. II. časť – Rozbor dispozitívnych noriem a vybraných problémov (nielen Obchodného zákonníka). In *Právny obzor*, roč. 90, č. 3, 2007, s. 256.



zastretý právny úkon<sup>29</sup> (t. j. uplatnil by sa právny režim bežného alebo vkladového účtu).<sup>30</sup>

V dôsledku dohody o inej forme vkladu, ktorá by mala náležitosti týchto zmluvných typov, by preto nebolo možné dohodnúť jeho záporné úročenie pre vkladový účet vôbec, a pre bežný účet vo vzťahu k spotrebiteľovi (vo vzťahu ku korporátnemu klientovi možno indikovať rozpor s dobrými mravmi). Alternatívou pre platnosť inominátnej zmluvy s náležitosťami zmluvy o bežnom účte by mohlo byť dohodnutie inej majetkovej výhody. Potenciálne je tak možné dohodnúť inominátnu zmluvu o vklade, ktorá nebude simulovať vkladový ani bežný účet (nespája sa so zriadením bankového účtu), pretože vkladmi nie sú len peňažné prostriedky na týchto účtoch, a to aj za predpokladu, že by neobsahovala povinnosť platiť klientovi úroky alebo mu poskytovať inú majetkovú výhodu, ak by nešlo o spotrebiteľa.

Pre zaujímavosť, úročenie na platobnom účte nie je síce osobitne normatívne upravené v zákone o platobných službách v regulácii platobného účtu, **ale verejnoprávna úprava zákona č. 291/2002 Z. z. o Štátnej pokladnici** a o zmene a doplnení niektorých zákonov obsahuje ustanovenia, podľa ktorých **Štátna pokladnica má úročiť na zmluvnom základe v prospech klienta priebežný kreditný zostatok** na vybraných účtoch klienta a na základe žiadosti klienta dočasne voľné finančné prostriedky vedené na účtoch klienta (pozri § 6 ods. 1 písm. i) a k) citovaného zákona). Zmluvným základom sa tu rozumie zmluva o platobnom účte v právnom režime zmluvy o bežnom účte, pričom ho môže viesť Národná banka Slovenska alebo komerčná banka. **Verejný záujem** na zhodnocovaní verejných finančných prostriedkov (resp. na nezhodnocovaní pri inflácii a nulovej sadzbe úrokovej miery) je tu zrejmy a zákonodarca takto verejnoprávne zabezpečil kladné úročenie pre subjekt verejného práva, keďže súkromnoprávne nie je záporné úročenie (resp. jeho modifikácie) na bežnom účte v prípade klienta, ktorý nie je spotrebiteľom, jednoznačne vylúčené ako sme spomenuli vyššie.

**Tam, kde úrok nie je žiaduci, existuje explicitný zákaz (napríklad zákaz výplaty úrokov z vkladov do obchodnej spoločnosti** obsahuje kogentná úprava Obchodného zákonníka v oblasti práva kapitálových obchodných spoločností<sup>31</sup>).

V súvislosti s identifikáciou právnych bariér pre dohodnutie záporného úročenia na bankovom vklade sa stotožňujeme so všeobecným názorom Csacha, či je potrebné generálne zakázať určitý inštitút z dôvodu jeho možného zneužitia, alebo zakázať iba jeho možné zneužitie.<sup>32</sup>

<sup>29</sup> Mohlo by ísť o vedomú jednostrannú (na strane banky) alebo vedomú spoločnú nezhodu vôle a prejavu (obe zmluvné strany o tom vedia). FEKETE, I. *Občiansky zákonník. I. zväzok* (Všeobecná časť, § 1 – § 122). Veľký komentár. 2. vyd. Bratislava : Eurokódex, 2014, s. 411.

<sup>30</sup> Podobne MORAVČÍKOVÁ, A. Komentár k § 716. In PATAKYOVÁ, M. a kol. *Obchodný zákonník. Komentár*. 4. vyd. Bratislava : C. H. Beck, 2013, s. 1583; uvedená autorka však nevidí praktickú uplatniteľnosť v právnej úprave ďalších foriem vkladov podľa § 787 Občianskeho zákonníka.

<sup>31</sup> V § 123 ods. 2 pre spoločnosť s ručením obmedzeným, v § 179 ods. 5 pre akciovú spoločnosť, v § 223 ods. 8 pre družstvo.

<sup>32</sup> CSACH, K. Miesto dispozitívnych a kogentných právnych noriem (nielen) v obchodnom práve. I. časť – Všeobecné otázky a rozbor kogentných noriem. In *Právny obzor*, roč. 90, č. 2, 2007, s. 105.

### 3. Vybrané finančnoprávne aspekty zmlúv o investičnej službe, evidencie a obchodovania s finančnými nástrojmi

Ako sme spomenuli už úvodom, nie všetky zmluvné dispozície s majetkom na finančnom trhu v rámci jeho správy ponúkajú zhodnotenie (výnos). Táto ekonomická kategória (v podobe úroku) je typická hlavne pre bankové vklady. Na rozdiel od nich, pri zmluvnom poskytovaní investičných služieb z ich podstaty (t. j. obstarávateľské zmluvy, poradenské zmluvy a pod.) vyplýva, že samy osebe neposkytujú zhodnotenie, resp. príslušná zmluva neobsahuje prísľub výnosu (zhodnotenia investície) pre klienta, ktorému sa investičná služba poskytuje, pretože poskytovanie investičných služieb je spojené s finančnými nástrojmi, ktorých držba podlieha nevyhnutne trhovému riziku. Potenciálny výnos teda v sebe zahŕňa priamo predmet (objekt) zmluvnej dispozície, ktorým sú finančné nástroje. Rozlíšenie bankových zmlúv od zmlúv o investičnej službe vyplýva z predmetu obchodu na finančnom trhu. Kým obchody na kapitálovom trhu sa realizujú s finančnými nástrojmi (užšie s cennými papiermi) ako objektom príslušných kontraktov, na bankovom trhu sa ponúkajú ako finančné produkty samotné bankové zmluvy, hoci sa obchoduje s peňažnými prostriedkami ako objektom záväzkových právnych vzťahov. Súhrne v práve finančného trhu označujeme kontrakty (ktoré sú ponúkané ako finančné produkty) a finančné nástroje ako nástroje finančného trhu.<sup>33</sup> **Cenný papier je iba jeden z druhov finančných nástrojov** (pozri § 5 zákona č. 566/2001 Z. z. o cenných papieroch a investičných službách a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ďalej len zákon o cenných papieroch).

V konkrétnostiach pri skúmaní povahy služieb súvisiacich s obhospodarovaním majetkových hodnôt na kapitálovom trhu možno identifikovať **ako spoločný znak výkon príslušnej investičnej služby** alebo portfólia služieb. Pritom môže ísť o skupinové riadenie investícií<sup>34</sup> (v tomto prípade nepôjde *expressis verbis* o investičnú službu, ale svojou povahou je riadenie investícií podobné ako individuálny portfólio manažment podľa § 6 ods. 1 písm. d) zákona o cenných papieroch) alebo vybrané individuálne (na bilaterálnom vzťahu) poskytované investičné služby (riadenie portfólia, úschova a správa finančných nástrojov).

Ako pri zmluve o bankovom uložení veci tak podľa **zmluvy o uložení cenných papierov** (resp. širšie finančných nástrojov) podľa § 42 zákona o cenných papieroch sa obchodník s cennými papiermi zaväzuje zverený (prevzatý) listinný cenný papier uložiť a spravovať za odplatu. Obidva zmluvné typy v sebe zahŕňajú **činnosť správy** (vykonávanie všetkých úkonov s odbornou starostlivosťou, ktoré sú potrebné na výkon a zachovanie práv spojených s predmetom uloženia) a **činnosť úschovy** (prevzatie na uloženie do bezpečnej úschovy). Tieto činnosti zodpovedajú činnostiam, na ktoré sú banka a obchodník s cennými papiermi oprávnení podľa ich osobitej regulácie (uloženie veci je

<sup>33</sup> ČUNDERLÍK, I. a kol. *Právo finančného trhu*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017, s. 15.

<sup>34</sup> Formou prístúpenia ku kolektívnym schémam investovania (v starobnom sporení, kolektívnom investovaní) je uzavretie príslušnej zmluvy (o nákupe podielových listov, o starobnom sporení, účastnícka zmluva).

jednou z bankových činností, úschova a správa sú vedľajšími investičnými službami).<sup>35</sup> **Riadenie portfólia, ktoré okrem obhospodarovania portfólia obsahuje aj tieto dve činnosti**, je jednou z hlavných investičných služieb podľa § 6 ods. 1 písm. d) zákona o cenných papieroch.<sup>36</sup> Portfóliom sa pritom rozumie majetok tvorený finančnými nástrojmi, inými cennými papiermi alebo peňažnými prostriedkami určenými na kúpu finančných nástrojov alebo iných cenných papierov. Odborná literatúra označuje všetky štyri činnosti ako opatrovanie cenných papierov (v praxi custodianship) a osobu opatrovateľa (tiež obhospodarovateľ, správca, uschovávateľ) ako custodiana.<sup>37</sup>

**S výkonom úschovy a správy cenných papierov (finančných nástrojov) úzko súvisí držiteľská správa**, ktorá sa **vykonáva v mene obchodníka s cennými papiermi s cieľom anonymizácie skutočného vlastníka** cenného papiera (finančného nástroja), resp. zastierania jeho identity ako koncového užívateľa všetkých zložiek vlastníckeho práva. V prípade, že má správca podľa zmluvy o správe cenných papierov uskutočniť právny úkon vo svojom mene a na účet majiteľa, dochádza fakticky k výkonu držiteľskej správy, a to prostredníctvom právneho režimu komisionárskej zmluvy (pozri § 41 ods. 9 zákona o cenných papieroch).

Tu je potrebné poukázať aj na ďalšiu právnu možnosť obchodníka s cennými papiermi podľa zákona o cenných papieroch a investičných službách, ktorá sa týka uloženia finančných nástrojov (cenných papierov) jeho klienta. **Podľa § 71i ods. 1** zákona o cenných papieroch je obchodník s cennými papiermi „**oprávnený uložiť finančné nástroje svojich klientov na účet alebo účty otvorené u tretej osoby**. Pri výbere, určovaní tretej osoby a uzavieraní zmlúv o správe a úschove týchto finančných nástrojov je obchodník s cennými papiermi povinný **postupovať s náležitou odbornou starostlivosťou**. Obchodník s cennými papiermi je pritom povinný brať do úvahy a pravidelne overovať odbornosť a dôveryhodnosť tretej osoby na trhu a ustanovenia všeobecne záväzných právnych predpisov alebo trhové zvyklosti vzťahujúce sa na držanie týchto finančných nástrojov, ktoré by mohli mať nepriaznivý vplyv na práva klientov.“ V citovanom prípade ide o **viacstupňovú evidenciu** finančného nástroja (ďalšie previazané účty vedené u tretích osôb), ktorá **sťažuje identifikáciu jeho konečného vlastníka**, najmä ak obchodník s cennými papiermi uvedené realizuje pri výkone držiteľskej správy, pri ktorej koná vo vlastnom mene.

V slovenskom právnom poriadku teda dochádza k **reťazeniu tzv. sprostredkovaného vlastníctva cenných papierov** prostredníctvom týchto zákonom nepomenovaných

<sup>35</sup> Správu a úschovu je oprávnený vykonávať bez osobitného verejnoprávneho povolenia aj centrálny depozitár cenných papierov. S účinnosťou od 1. januára 2019 došlo k zavedeniu obdobných povinností pri poskytovaní investičných služieb a výkone investičných činností, ktoré sa vzťahujú na obchodníka s cennými papiermi, aj na centrálného depozitára cenných papierov (pozri § 99 ods. 11 zákona o cenných papieroch v znení zákona č. 373/2018 Z. z.).

<sup>36</sup> Úschova a správa finančných nástrojov a riadenie portfólia sú považované za investičné služby európskym právom (smernica Európskeho parlamentu a Rady 2014/65 EÚ z 15. mája 2014 o trhoch s finančnými nástrojmi, ktorou sa menia a dopĺňajú niektoré smernice – MiFID II).

<sup>37</sup> Napríklad ELEK, Š. Nominee účty a fiduciárna správa cenných papírů. In *Právni rozhledy*, roč. 10, č. 8, 2002, s. 360 a nasl., HOLUB, D. Správa a opatrovanie cenných papierov. In *Studia commercialia Bratislavensia*, roč. 4, č. 4, 2011, s. 532 a nasl.

úctov cenných papierov. Obchodník s cennými papiermi ako prostredník vedie účty svojim klientom a súčasne má zriadený držiteľský účet u centrálného depozitára, ktorého prostredníctvom vysporiadava obchody svojho klienta.<sup>38</sup>

**Transparentnosť evidencie** cenných papierov môže ešte právne skomplikovať situácia, ak tretia osoba, na ktorej účet obchodník s cennými papiermi uložil cenné papiere klientov, zverila ktorúkoľvek zo svojich funkcií týkajúcich sa držby a úschovy cenných papierov inej (ďalšej) tretej osobe (pozri § 71i ods. 3). Takáto ďalšia tretia osoba predstavuje fakticky tretí stupeň oprávnenej držby majetku klienta, pričom v závislosti od právnej formulácie konkrétnej zmluvy môže ísť buď o výkon správy majetku v mene obchodníka s cennými papiermi, v mene tretej osoby alebo v mene ďalšej inej tretej osoby, avšak vždy na účet klienta obchodníka s cennými papiermi.

Obchodník s cennými papiermi má v nadväznosti na to pri ochrane majetku klienta zverovaného tretej osobe zákonom ustanovené osobitné povinnosti, napríklad podľa § 71i ods. 2 zákona o cenných papieroch („*Ak úschova finančných nástrojov na účet tretej osoby podlieha osobitnej právnej úprave a dohľadu v štáte, v ktorom obchodník s cennými papiermi plánuje uložiť finančné nástroje klienta u tretej osoby, obchodník s cennými papiermi nie je oprávnený uložiť tieto finančné nástroje v tomto štáte u takejto osoby, ak nepodlieha takejto právnej úprave a dohľadu.*“). Predovšetkým je dôležité, aby majetok klienta, zverený obchodníkovi s cennými papiermi, bol vedený oddelene od majetku obchodníka s cennými papiermi.

Zastieranie právneho vlastníka cenných papierov (beneficiára) súvisí s vedením tzv. **nominee účtov**. **Nominee účtom** je majetkový účet cenných papierov, na ktorom sú evidované cenné papiere, ktoré ich vlastník drží pre iné osoby. U nominee účtov môžeme rozlišovať medzi právnym vlastníctvom a ekonomickým vlastníctvom. Osoba, ktorá je právnym vlastníkom, vystupuje vo vzťahu k tretím osobám ako ich vlastník a vo vlastnom mene vykonáva práva spojené s týmito cennými papiermi. Zároveň je zmluvne dohodnutá s ekonomickým vlastníkom na tom, že mu bude prevádzať všetok ekonomický prospech z cenných papierov a že bude spravovať cenné papiere na základe jeho pokynov a v jeho prospech. U týchto účtov sa tak nahrádza priame vlastníctvo (držba) cenných papierov vlastníctvom (držbou) nepriamym, kedy investor drží cenné papiere prostredníctvom custodiána.

V slovenskej právnej úprave sa nominee účtu približuje **držiteľský účet** a s ním súvisiaci **nepomenovaný účet** podľa § 71h ods. 2 písm. d) v spojení s § 71i zákona o cenných papieroch.

**Držiteľský účet** súvisí s poskytovaním vedľajšej investičnej služby držiteľská správa, ktorej podstatou je výkon právnych úkonov obchodníkom s cennými papiermi v jeho mene avšak na účet jeho klienta – majiteľa. **Nepomenovaný účet** spočíva v tom, že obchodník s cennými papiermi je oprávnený uložiť cenné papiere klientov na účet otvorený u tretej osoby (obchodníka s cennými papiermi). V praxi môže vzniknúť situácia (a to najmä pri vlastníctve cenného papiera s cezhraničným prvkom), že obchodník s cennými papiermi vedie účty svojim klientom (majiteľom cenných papierov) a súčasne má zria-

<sup>38</sup> JANÁČ, V. Anonymita akcionárov. In *Právny obzor*, roč. 96, č. 6, 2013, s. 611.

dený držiteľský účet u centrálného depozitára, ktorého prostredníctvom vyrovnáva obchody svojho klienta. Takýto obchodník môže ako klienta následne viesť iného obchodníka s cennými papiermi a až ten môže viesť evidenciu skutočných majiteľov (benefičiárov). Čím viac stupňov evidencie bude existovať, tým komplikovanejšie bude potom dohľadávanie skutočného majiteľa cenných papierov.<sup>39</sup> Platí to napriek zákonnej povinnosti obchodníka zabezpečiť, aby cenné papiere klienta uložené u tretej osoby boli identifikovateľne oddelené od iných cenných papierov v evidencii tretej strany (u iného obchodníka s cennými papiermi). Nielenže sa tak zastiera identifikácia konečného vlastníka, ale sa tým značne sťažuje aj jej „vystopovanie“, čím sa končený majiteľ cenného papiera stáva fakticky anonymným, čo môže spôsobovať napríklad pri vyšetrovaní deliktov problémy.

V súvislosti s nominee účtami je obchodník s cennými papiermi povinný na účel ochrany práv klientov spojených s ich finančnými nástrojmi a peňažnými prostriedkami klientov prijať opatrenia potrebné na zabezpečenie toho, aby finančné nástroje klienta uložené u tretej osoby podľa § 71i zákona o cenných papieroch boli identifikovateľne oddelené od finančných nástrojov obchodníka s cennými papiermi prostredníctvom odlišne označených účtov v evidencii tretej strany alebo pomocou rovnocenných opatrení, ktorými sa dosiahne tá istá úroveň ochrany (§ 71h ods. 2 písm. d/, pre peňažné prostriedky klienta analogická povinnosť v písmene e/).

**Úschovou cenných papierov** možno prevziať do samostatnej alebo hromadnej úschovy listinný cenný papier. Zaujímavou je skutočnosť, že zastupiteľné listinné cenné papiere v hromadnej úschove sú síce spoločným majetkom zložiteľov, ale nevzťahujú sa na ne ustanovenia Občianskeho zákonníka o spoluvlastníctve.<sup>40</sup> Ide o obdobné právne riešenie kolektívnych vlastníckych vzťahov ako v kolektívnom investovaní (majetok v podielovom fonde je síce spoločným majetkom podielnikov, ale nepoužijú sa naň niektoré ustanovenia o spoluvlastníctve)<sup>41</sup> alebo v doplnkovom dôchodkovom sporení (úplné vylúčenie občianskoprávnej úpravy spoluvlastníctva).

Vzhľadom na to, že cenný papier je súčasne vecou – listinou a v nej inkorporovaným právom (t. j. „niečo medzi nebom a zemou“), vzťahujú sa naň ustanovenia Občianskeho zákonníka o hnutelných veciach (vecné právo s účinkami *erga omnes*), pričom právne vzťahy vzniknuté pri uplatňovaní práv spojených s cenným papierom, ktoré sa môžu uplatniť len voči emitentovi alebo voči inej zákonom určenej právnickej osobe alebo fyzickej osobe, sa spravujú ustanoveniami Obchodného zákonníka alebo Občianskeho zákonníka o záväzkových právnych vzťahoch (záväzkové právo s účinkami *inter partes*).

**Obchodovateľnosť s finančnými nástrojmi** (cennými papiermi) súvisí s ich schopnosťou prevoditeľnosti. Pri obchodovaní je dôležité rozlišovať, či ide o finančné nástroje obchodované na regulovanom trhu alebo finančné nástroje, s ktorými sa na regulovanom trhu neobchoduje, avšak môže sa s nimi mimo toto obchodné miesto obchodovať nasledovnými spôsobmi:

<sup>39</sup> JANÁČ, V. Anonymita akcionárov. In *Právny obzor*, roč. 96, č. 6, 2013, s. 611

<sup>40</sup> Pozri § 39 ods. 3 zákona o cenných papieroch.

<sup>41</sup> Pozri § 5 ods. 4 zákona č. 203/2011 Z. z. o kolektívnom investovaní.

- a) na iných trhoch, ktorými sú iné obchodné miesta (mnohostranný obchodný systém – MTF alebo organizovaný obchodný systém – OTF),
- b) prostredníctvom verejnej ponuky investorom priamym predajom (napríklad v obchodnej prevádzke banky sú ponúkané podielové listy subjektu kolektívneho investovania, ktorý je majetkovo prepojený s bankou) alebo prostredníctvom privatej ponuky kvalifikovaným investorom (napríklad takým, ktorí spĺňajú náročné požiadavky minimálnej výšky investovanej sumy),
- c) navzájom medzi investormi.

Uvedené iné spôsoby obchodovania ako na regulovanom trhu podľa písmen a) až c) možno označiť ako obchodovanie cez prepážku (over the counter/OTC), aj keď nemusia vylučovať paralelné obchodovanie na regulovanom trhu alebo viacerých regulovaných trhoch pre tú istú emisiu (multi-listing). OTC transakcie sa bežne realizujú nákupom a predajom cenného papiera tak, že sa vykoná zmena vlastníctva cenného papiera v evidencii centrálného depozitára cenných papierov (vykonáva zúčtovanie a vyrovnanie týkajúce sa cenného papiera), a to za pomoci prostredníka – obchodníka s cennými papiermi (v pozícii opatrovateľa cenných papierov), ktorý vedie účet majiteľa cenného papiera u centrálného depozitára pre predávajúceho a pre kupujúceho. OTC obchody sa pritom uskutočňujú bez akejkoľvek súčinnosti burzy cenných papierov, ktorá najčastejšie predstavuje regulovaný trh.

V Slovenskej republike bola spustená od 19. februára 2018 obchodná platforma MTS Slovakia pre slovenské štátne dlhopisy, pričom vyrovnanie obchodov zabezpečuje centrálny depozitár cenných papierov. Ide o investičnú službu typu mnohostranný obchodný systém (MTF), ktorú ponúka britská spoločnosť EuroMTS Ltd kontrolovaná London Stock Exchange Group. Uvedená služba obchádza slovenský regulovaný trh, na ktorom klesajú obchody s dlhopismi (transakcie s akciami sú zanedbateľné, hypotekárne záložné listy od 1. januára 2018 zanikli).

S cennými papiermi, s ktorými sa neobchoduje na regulovanom trhu, nie sú spojené viaceré verejnoprávne obmedzenia (najmä prospektová povinnosť). Obchodovanie s cennými papiermi vyžaduje súčasne zákonnú evidenciu cenných papierov (centrálny depozitár cenných papierov alebo samostatná evidencia zaknihovaných podielových listov v kolektívnom investovaní). U centrálného depozitára, podobne ako v prípade burzy cenných papierov, sa uplatňuje členský princíp – centrálny depozitár otvára a vedie účty iba pre členov (banky, obchodníci s cennými papiermi). Kupujúci musí nakupovať prostredníctvom obchodníka s cennými papiermi alebo investičnej banky (*dealer*). Ak je dealer členom centrálného depozitára, vedie pre kupujúceho majetkový účet ako jeho správca (*custodian*). Obdobne to platí pre predajcu. Zatiaľ čo domáce transakcie (s domácimi cennými papiermi) sú pomerne jednoduché a prebiehajú iba cez dealerov a custodiánov kupujúceho a predávajúceho v centrálnom depozitári, zahraničné transakcie (so zahraničnými cennými papiermi) prebiehajú zložitejšie. Keďže domáci dealeri nie sú členmi zahraničných centrálnych depozitárov a teda ani nevedú majetkové účty pre zahraničné cenné papiere, musia zadávať pokyny na nákup a predaj prostredníctvom zahraničných custodiánov, ktorí sú členmi zahraničných centrálnych depozitárov evidu-

júcich zahraničné cenné papiere, čím sa transakcia môže predražiť. Zahraničnými custodiánmi sú zahraničné investičné banky alebo zahraniční obchodníci s cennými papiermi.

O podobe, zmene podoby a o forme cenného papiera rozhoduje jeho emitent, ak zákon neustanovuje, že určitý cenný papier môže mať len konkrétnu podobu a formu. Napríklad vkladné knižky môžu mať len formu cenných papierov na meno, akcie na doručiteľa môžu mať len zaknihovanú podobu (v súlade so zákazom anonymizácie vlastníka). Napriek tomu existujú spôsoby, ako pri obchode zastrieť, resp. utajiť pravého (ekonomického) vlastníka cenného papiera (beneficiára), ktorý požíva ekonomické výhody z cenného papiera, aj keď v prípade vyšetrovania musí mať orgán dohľadu nad finančným trhom zabezpečený prístup k informáciám o vlastníctve cenného papiera (o konečnom užívateľovi výhod). V tejto súvislosti hovoríme o vyššie spomínaných nominee účtoch vedených obchodníkom s cennými papiermi.

## Záver

V druhej časti príspevku sme pozornosť venovali vybraným finančnoprávnym aspektom regulácie niektorých bankových zmlúv, ktoré sa viažu na bankový účet (zmluva o bežnom účte, zmluva o vkladovom účte). Súkromnoprávny režim zmluvy o bežnom účte je zásadný pre verejnoprávny rámec tzv. platobného účtu v zákone o platobných službách, ktorý je v právnej úprave finančného trhu východiskovým pre ďalšie verejnoprávne nadstavby účtových inštitútov (základný bankový produkt, štandardný platobný účet). Platobný účet je na rozdiel od bežného účtu (absolútny obchod) oprávnený poskytovať aj iný subjekt ako banka alebo pobočka zahraničnej banky (t. j. aj iný poskytovateľ platobnej služby uvedený v § 2 ods. 3 zákona o platobných službách), pričom môže ísť aj o iný účet vedený u poskytovateľa platobných služieb ako bežný účet. Duálna právna úprava účtu v právnych predpisoch s odlišnou metódou regulácie (v Obchodnom zákonníku, resp. v návrhu rekodifikačnej novely záväzkovej časti Občianskeho zákonníka) podľa nášho názoru preto môže vyvolávať určitú neistotu v právnom posudzovaní a vnímaní platobného a bežného účtu.

V ďalšom texte príspevku sme analyzovali právne možnosti zavádzania záporného úročenia na bankových vkladoch v slovenskom právnom poriadku v zmysle všeobecnej právnej úpravy v Občianskom zákonníku a osobitne v kontexte „účtových“ zmlúv uzatváraných s bankami. V tejto súvislosti považujeme za dôležité rozlišovať, 1. či je **ustanovená povinnosť banky platiť** z peňažných prostriedkov na účte jeho majiteľovi úroky,<sup>42</sup> 2. či je takáto povinnosť považovaná za **podstatný znak** príslušnej zmluvy a je tak **obsahom základných ustanovení (kogentných ustanovení)** príslušného zmluvného typu a 3. či je **zmluvnou stranou spotrebiteľ alebo iný klient** banky, ktorý spotrebiteľom nie je. Pri zodpovedaní prvej a druhej otázky je potrebné záporný úrok odmietnuť v prípade vkladového účtu, pri bežnom účte možno indikovať rozpor s dobrými mravmi (nielen u spotrebiteľov) alebo neprijateľnú zmluvnú podmienku (keďže kladné úročenie možno vylúčiť v dôsledku jeho dispozitívnosti vedľajším dojednaním). Vo verejnopráv-

<sup>42</sup> Samotnú zmienku o úročení nepovažujeme v optike vylúčenia záporného úroku za dostatočnú.

nej úprave (konkrétne v právnej úprave Štátnej pokladnice) zase zaujme povinné **úročenie v prospech klienta Štátnej pokladnice**.

Príspevok ďalej analyzuje zmluvy o investičnej zmluve, ktoré v sebe zahŕňajú prvky správy majetku (zmluvy o úschove, o správe, o uložení a o riadení portfólia) a uvádza možnosti obchodovateľnosti finančných nástrojov na kapitálovom trhu. Vo väzbe na to poukazujeme na súvisiace riziká v existujúcej právnej úprave evidencie finančných nástrojov (cenných papierov) u obchodníka s cennými papiermi, pokiaľ ide o anonymizáciu ich vlastníctva, a súčasne i pri obchodovaní mimo regulovaný trh.

#### Literatúra

- BLAŽEK, J., JANOVEC, M., PAŘÍZKOVÁ, I., SCHWEIGL, J., TOMÁŠKOVÁ, E. *Ekonomické základy práva*. Praha : Wolters Kluwer, 2020
- CSACH, K. Miesto dispozitívnych a kogentných právnych noriem (nielen) v obchodnom práve. I. časť – Všeobecné otázky a rozbor kogentných noriem. In *Právny obzor*, roč. 90, č. 2, 2007
- CSACH, K. Miesto dispozitívnych a kogentných právnych noriem (nielen) v obchodnom práve. II. časť – Rozbor dispozitívnych noriem a vybraných problémov (nielen Obchodného zákonníka). In *Právny obzor*, roč. 90, č. 3, 2007
- ČUNDERLÍK, E. Verejnoprávne determinanty vkladových a úverových produktov. In *Daně a finance*, roč. XXIV, Supplementum, 2016
- ČUNDERLÍK, E. a kol. *Právo finančného trhu*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017.
- ELEK, Š. Nominee účty a fiduciárna správa cenných papierů. In *Právní rozhledy*, roč. 10, č. 8, 2002
- FEKETE, I. *Občiansky zákonník. I. zväzok (Všeobecná časť, § 1 – § 122). Veľký komentár*. 2. vyd. Bratislava : Eurokódex, 2014
- HOLUB, D. Správa a opatrovanie cenných papierov. In *Studia commercialia Bratislavensia*, roč. 4, č. 4, 2011
- HORÁČEK, T. Několik poznámek k nakládání s běžným a vkladovým účtem a k nakládání s prostředky na běžném a vkladovém účtu. In *Zborník príspevkov účastníkov vedeckej konferencie doktorandov*. Košice: Právnická fakulta UPJŠ v Košiciach, 2008
- JANÁČ, V. Anonymita akcionárov. In *Právny obzor*, roč. 96, č. 6, 2013
- KLETT, T. C. Sovietsky zväz pomohli zničiť negatívne úroky. In *Hospodárske noviny*, 5. november 2019
- MAMOJKA, M. a kol. *Obchodný zákonník. Veľký komentár. 2. zväzok (§ 261 – § 775)*. Bratislava : Eurokódex, 2016
- MIČÁTEK, V., LENHARTOVÁ, K. Právna povaha bankových vkladov v kontexte spoločenského vývoja. In *Právny obzor*, roč. 99, č. 1, 2016
- Návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov a niektoré ďalšie zákony. Materiál Ministerstva spravodlivosti SR, zverejnený 15. októbra 2018. Dostupné na internete: <<https://www.justice.gov.sk/Stranky/Ministerstvo/Aktuality-obcianskeho-zakonnika.aspx>>
- OVEČKOVÁ, O. a kol. *Obchodný zákonník. Komentár. 2. časť*. Bratislava : Iura Edition, 2005
- PATAKYOVÁ, M. a kol. *Obchodný zákonník. Komentár. 4. vyd.* Bratislava : C. H. Beck, 2013
- PECEŇ, P., MELIŠ, R. *Bankové právo záväzkové*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018
- Rozhodnutie rakúskeho Najvyššieho súdneho dvora, sp. zn. OGH 5Ob138/09v (13. október 2009)
- SUCHOŽA, J. a kol. *Obchodný zákonník a súvisiace predpisy*. Komentár. Bratislava : Eurounion, 1997
- SUCHOŽA, J., BUJŇÁKOVÁ, M., ČERVENÁ, K., TREŠČÁKOVÁ, D., MARJÁK, D. *Účinnosť vybraných právnych inštitútov a ekonomicko-finančných nástrojov v systéme regulácie ekonomiky*. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2010